

Lehostaieva O.O., Shopina A.I.
 Kharkiv Institute of Banking
 University of Banking of the National Bank of Ukraine

WAYS OF IMPROVING TAXATION OF DOMESTIC BANKS WITH REGARD TO INTERNATIONAL EXPERIENCE OF EUROPEAN COUNTRIES

Summary

The article reviews the current condition and characteristics of the tax regulation of the banking sector, determines its main elements, considers leading international practice regarding taxation of banks in European countries and provides proposals for improvement of the taxation of banks in Ukraine.

Keywords: tax system, tax incentives, profit, financial results, tax burden, tax returns.

УДК 336.71

ВПЛИВ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Лісна Р.П., Новікова А.С.

Харківський інститут банківської справи
 Університету банківської справи Національного банку України

У статті проаналізований вплив іноземного капіталу на банківський сектор України. Розглядається сутність іноземного капіталу у банківській сфері. Визначені позитивні результати та негативні наслідки присутності філій іноземних банків в Україні. Детально досліджено географічну приналежність банків з іноземним капіталом та їх вплив на основні показники діяльності банківського сектору. Надані практичні рекомендації щодо сучасного розвитку банківської системи України під впливом іноземного капіталу.

Ключові слова: банк, банк з іноземним капіталом, банківська система, іноземний капітал, конкурентоспроможність.

Актуальність теми. Національна економіка в умовах економічної та політичної нестабільності потребує підвищення рівня конкурентоспроможності та надійності через укріплення її банківського сектору. Необхідною в цих умовах вбачається участь іноземного капіталу у розбудові банківського сектору задля переймання передового досвіду, методів роботи та стандартизації головних аспектів банківської діяльності.

Постановка проблеми. Роль іноземного капіталу у формуванні банківського сектору економіки України заслуговує на особливу увагу. Присутність банків з іноземним капіталом у банківській системі України відповідає інтересам розвитку національної фінансової системи, сприяє залученню іноземних інвестицій та розширенню ресурсної бази соціально-економічного розвитку. Водночас слід зважати на низку фінансових ризиків, пов'язаних зі швидким зростанням частки іноземного банківського капіталу.

Проблема оцінювання впливу іноземних банків на банківську систему є досить актуальною не лише для вітчизняних, а й для зарубіжних учених. На жаль, в Україні дискусія щодо цієї проблематики має не так економічний, як політичний характер.

Метою статті є дослідження теоретичних та практичних аспектів щодо організації діяльності банків з іноземним капіталом в Україні, його впливу на національну банківську систему в сучасних умовах та пошук шляхів удосконалення.

Викладення основного матеріалу. Характерними ознаками прояву глобалізації та міжнародної інтеграції у сфері фінансових відносин є входження іноземного капіталу в національні фінансові ринки та посилення його впливу на розвиток національних фінансових систем.

Наукові джерела подають різноманітні визначення понять «іноземний капітал», «банк з іноземним капіталом», «іноземний банк» тощо. «Енциклопедія банківської справи» за редакцією Стельмаха В. Подає визначення банку з іноземним капіталом як банку, який функціонує на території країни і капітал якого частково або повністю належить іноземним інвесторам [15, с. 49].

В роботах Островської О. іноземний банк трактується як банк, що визнаний таким згідно з законодавством, іноземної країни, на території якої він зареєстрований [11, с. 180].

Вітчизняне законодавство пояснює термін «банк з іноземним капіталом» як банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10% [2]. Таке трактування враховує участь іноземного капіталу в банківській установі, частка якого становить більше ніж 10% і не враховує можливості вкладених кількома інвесторами коштів менше цієї частки.

Таким чином, головною ознакою іноземного банку є розташування фактичного центру прийняття стратегічних рішень за кордоном, а також мажоритарний контроль іноземних власників.

Мета іноземних інвесторів – не підвищувати добробут населення країни об'єкта інвестицій, а максимізувати прибуток для своїх власників та акціонерів [7, с. 26].

Присутність іноземного капіталу у банківській сфері України може мати як позитивні, так і негативні моменти. Серед позитивних слід виокремити такі:

- запровадження сучасних банківських технологій і фінансових інновацій;

- розвиток фінансових ринків, удосконалення ринкової інфраструктури;
- посилення конкуренції на ринку банківських послуг;
- залучення прямих іноземних інвестицій, сприяння припливу та диверсифікації капіталу [5, с. 84-91];
- прискорення процесів розвитку фінансових ринків, розширення спектру банківських послуг та їх якості;
- запровадження зарубіжного досвіду ведення банківської справи та здійснення міжнародних фінансових операцій.
- упровадження системи страхування банківських ризиків та міжнародного досвіду щодо фінансового оздоровлення, реорганізації та реструктуризації комерційних банків;
- здешевлення банківських послуг: кредитних ресурсів у довгостроковій перспективі та зростання строків їх надання [4, с. 26-31].

Серед негативних рис діяльності іноземних банків в Україні можна виділити такі:

- іноземні банки можуть бути менш схильними до здійснення кредитної діяльності у приймаючій країні;
- присутність іноземних банків може послабити позиції ще недостатньо розвинутої банківської системи країни;
- іноземні банки можуть проводити лише спекулятивну діяльність не надаючи повний спектр якісних банківських послуг;
- іноземні банки можуть переслідувати цілі, не сумісні з основними завданнями економічної політики приймаючої країни;
- відмінності у системах банківського регулювання можуть створювати проблеми в процесі контролю за діяльністю іноземних банків.
- можливий неконтрольований відтік капіталу з країни, погіршення конкурентоспроможності українських банків, ризик залежного розвитку [6, с. 85-92].

У період 2007-2008 рр. кількість банків з іноземним капіталом збільшилась на 12, зокрема кількість банків зі 100% іноземним капіталом збільшилась на 5, що свідчить про значний приплив іноземних інвестицій у банківський сектор України, що було зумовлено відсутністю законодавчих бар'єрів входу іноземного капіталу в національну банківську сферу. У 2009 р. налічувалось 53 іноземні банки, а кількість банків з 100% іноземним капіталом залишилась незмінною, порівняно з 2008 р. На початок 2011 р. зменшилась загальна кількість банків, що мають ліцензію НБУ на здійснення банківської діяльності від 182 до 176, порівняно з попереднім роком, при цьому ситуація у 2012 і 2013 рр. не змінилась. Однак знизилась частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків України від 41,9% станом на 01.01.2012 р. до рівня 39,5% станом на 01.01.2013 р [10, С.254-251].

Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків України за I квартал 2014 змінилась у порівнянні із ситуацією на 01.01.2013 р. і склала 34% на 01.01.2014р і 33,6% на 01.04.2014 року, отже зменшення на 5,9%.

Кількість банків, які мають банківську ліцензію, збільшилась в січні 2014 р. в порівнянні з груднем 2013 р. на 1 – до 181, а вже на квітень вона становила 186 банків. При цьому один з банків має ліцензію санейного банку.

Кількість банків з іноземним капіталом у січні 2014 склала 49, а на квітень 51 банк, в тому числі зі 100% іноземним капіталом – 19 банків за весь період 2014 року.

Для аналізу ефективності діяльності банків з іноземним капіталом на українському банківському ринку доцільним є оцінити географічну приналежність іноземного банківського капіталу, що контролюється нерезидентами (рис. 2.1) [6].

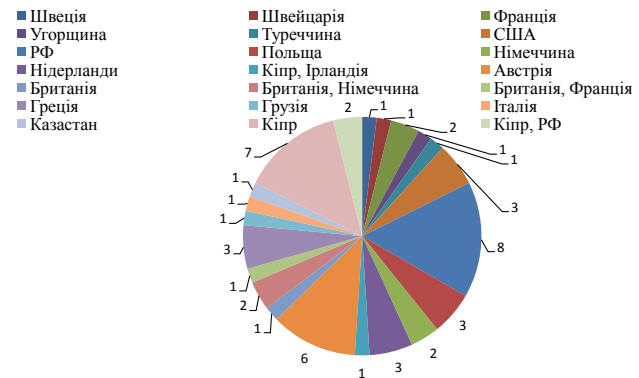

Рис. 2.1. Географічна приналежність іноземного банківського капіталу, що контролюється нерезидентами станом на 01.01.2014 р. у розрізі країн [6]

На даний момент на території України іноземними інвесторами у банківському секторі є представники з більш ніж 20 країн світу. Найбільшу частку в загальній сумі становить капітал Росії (15,7%), Кіпру (13,7%), Австрії (11,8%), Франції (12,3%), Нідерландів (4%). Найбільша частка іноземних активів контролюється інвесторами з колишніх метрополій – Росії та Австрії [24, с. 22-24].

Аналізуючи географію розподілу банків з іноземним капіталом за країнами на початок 2014 року, спостерігаємо значні зміни, порівняно з двома минулими роками, щодо частки, яку має кожна країна в загальних іноземних активах. Починаючи з 2009 року ринок України встигли покинути чеська Home Credit Bank (2009), німецький Dresdner Bank (2009), британський HSBC (2010), російський Ренесанс Капітал (2010), німецький Bayerische Landesbank (2011), південнокорейський Kookmin Bank (2011), грузинський Bank of Georgia (2011), голландський Кредит Європа Банк пішов з роздробу (2012), австрійський Volksbank (2012), французький Societe Generale (2012), Кредитпромбанк (2013) і Астра Банк (2013) [7]. Основною тенденцією 2013 року в банківському секторі стала висока M&A активність, продовження відтоку іноземного капіталу і догляд західних гравців з українського ринку (ErsteGroup, SocieteGenerale, Swedbank, AlphaBankGroup).

При цьому, ті банки з іноземним капіталом, які залишаються на банківському ринку України займають високі позиції за багатьма рейтингами та показниками діяльності, так, найбільшими іноземними банками на території України являються учасники Raiffeisen International, UniCredit Group, BNP Paribas, Eurobank EFG Group, Commerzbank Auslandsbanken Holding AG, ABN Ukraine Limited, Уряд та ЦБ Росії, Volksbank AG, Intesa San Paolo, Calion Group, Societe Generale Group та ін. За останні роки іноземним інвесторам вдалося взяти під контроль майже всіх основних лідерів вітчизняного банківського ринку, таких як Райффайзен Банк Аваль, УкрСиббанк, ОТПБанк [13, с. 12-14].

Отже, можемо побачити, що кількість банків на території України є доволі таки змінною, це пов'язане і з економічною і з політичною стабільністю країни через те, що першочергова мета даних банків – отримання прибутку, а будь-які коливання являються ризиком недоотримання прибутку або

понесення витрат. Щодо питомої ваги іноземного капіталу на вітчизняному банківському ринку, то вона вимірюється часткою банків з іноземним капіталом у загальній кількості банків в Україні, а також участю в активах, кредитних вкладеннях, депозитах. Усе це – без урахування трансграничних операцій, завдяки яким реальна частка іноземних банків на ринку кредитування корпоративних клієнтів значно зростає.

Так як в Україні найбільш впливовими являються банки, що належать до I та II груп, тому, за доцільне прийнято проаналізувати вплив банків з іноземним капіталом, що належать саме до цих груп, окрім того, за основу дослідження також було взято загальні показники за всіма банками України і банками цих двох груп. За станом на 01.01.2014 р. іноземні банки цих груп контролювали 50,2% (672,28 млрд грн.) активів банківської системи, що майже на 2,1% більше ніж на 01.01.2008 року та на 2,6% менше ніж за відповідний період попереднього року (див. рис. 2.2).

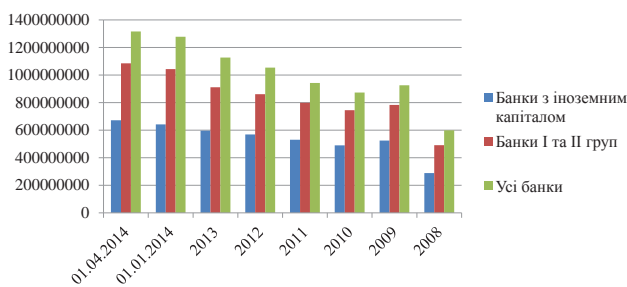

Рис. 2.2. Динаміка експансії іноземних банків в Україні протягом 2008-2014 рр., тис. грн.

При цьому, якщо враховувати саме кількісний показник щодо активів банків з іноземним капіталом I та II груп, а не його частку у загальних активах, можемо побачити тенденцію до постійного зростання. Так, наприклад з 01.01.2013 по 01.01.2014 активи іноземних банків зросли на 45,68 млрд грн., а з 01.01.2008 по 01.04.2014 року можемо побачити зміну на 383,76 млрд грн. або на 133%.

Поява іноземних банків сприяла диверсифікації та стабілізації джерел формування ресурсів завдяки отриманню «материнських кредитів». Як результат, частка чистих доходів іноземних банків у загальній сумі за банківською системою на 01.01.2014 склала 81,9%, а у порівнянні із попереднім аналогічним періодом доходи зросли на 32,3%. Вартість капітальних ресурсів усередині транснаціональних банків значно нижча з огляду на низькі показники інфляції у країнах-донорах та вищі кредитні рейтинги іноземних фінансових інституцій (див. рис. 2.3).

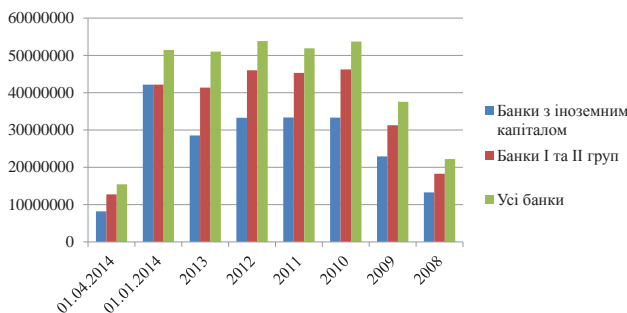

Рис. 2.3. Динаміка частки чистих доходів банків України протягом 2008-2014 рр., тис. грн

Фактор зовнішньої підтримки іноземних дочірніх банків на території України став джерелом фінансо-

вої стабілізації системи з точки зору ефективності, ліквідності й адекватності капіталу в період кризи. Збільшення частки конкурентоспроможних банків мав важливий системний ефект. Водночас зовнішня підтримка іноземних банків призвела до зростання зовнішньої заборгованості банківської системи України та появи специфічних ризиків [14, с. 15-18].

При цьому, можемо побачити, що станом на 01.04.2014 року частина зобов'язань іноземних банків у загальній сумі зобов'язань за банківською системою склали 52,2%, тобто більше половини. Із них кошти юридичних осіб у іноземних банках становить 45% від тотожних ресурсів за банківською системою, кошти фізичних осіб – 56% та кошти банків – 48,8%. Тобто, майже 50% за усіма показниками належать саме банкам з іноземним капіталом із I та II груп (рис. 2.4).

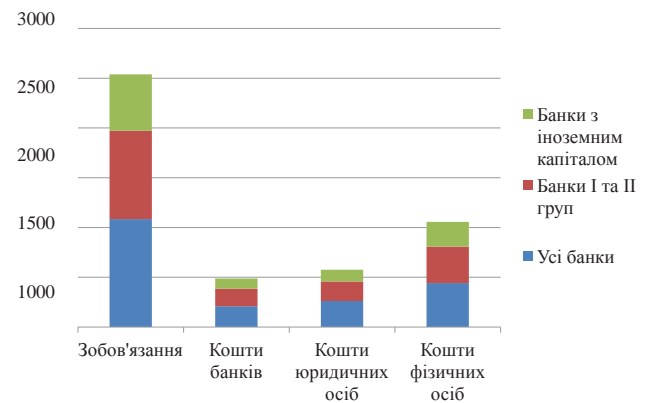

Рис. 2.4. Структура пасивів банків за станом на 01.04.2014 року, млрд. грн

Залучення депозитів у національній валюті дає змогу дочірнім банкам меншою мірою залежати від НБУ, ринку міжбанківського кредитування та валютного ринку з точки зору формування запасів ліквідності в гривні. Структура пасивів вітчизняних банків збалансованіша – у ній найбільшу частку займають депозити фізичних осіб, що менш чутливі до глобальних ризиків, однак, як показав досвід кризових явищ 2009 року і «чорний четвер» 2014 року, більш залежні від внутрішньої банківської паніки.

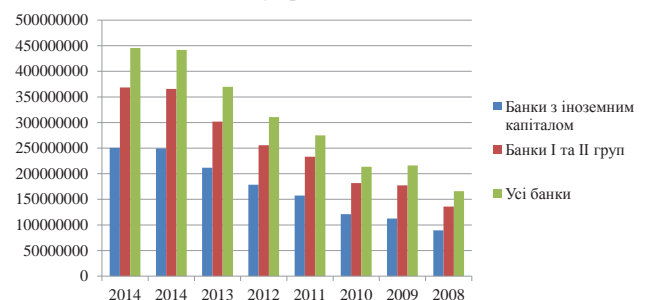

Рис. 2.5. Зміна обсягів банківських депозитів фізичних осіб протягом 2008-2014 рр., тис. грн.

Результати дослідження динаміки депозитів фізичних осіб за період з 01.01.2008 по 01.04.2014 року засвідчили, що підтримка материнськими структурами дочірніх банків в Україні дала змогу іноземним банкам наростити клієнтську базу навіть у несприятливий кризовий період. Незважаючи на масовий відплив вкладів у I кварталі 2009 року за всіма групами банків, на балансах банків з іноземним капіталом та державних банків спостерігалось загальне зростання депозитів фізичних осіб, яке збільшилося з 01.01.2008 по 01.01.2010 року на

35%, або на 31,7 млрд грн., а за період 01.01.2008-01.04.2014 – на 180%, або із 89,3 млрд грн до 250,6 млрд грн., що більше на 161,2 млрд грн.. Детальні результати порівняльного дослідження динаміки вкладів у кризовий період відображено на рис. 2.5.

Отже, присутність іноземних банків на депозитному ринку України була стримуючим фактором щодо відпливу вкладів під час фінансової кризи та сприяла збереженню загальної ресурсної бази банківської системи України. Вища довіра клієнтів до банків із іноземним капіталом сприяє зростанню лояльності споживачів до банківської системи в цілому.

Ще одним етапом операційного аналізу стало дослідження кредитних операцій іноземних банків порівняно з вітчизняними. Доступ на міжнародні ринки дешевих грошових ресурсів недепозитного походження породжував схильність іноземних банків до нарощування кредитної активності в Україні протягом періоду економічного зростання (рис. 2.6.). За 2008–2014 рр. іноземні банки збільшили свої кредитні портфелі на 241,4 млрд грн. або на 48,9%, не зважаючи на те, що саме частка кредитів банків з іноземним капіталом у загальній частці за банківською системою знизилася від 58,5% до 56,1%, тобто на 2,4%. Надмірне кредитування споживчого сектору економіки України за участі транснаціональних банків відбувалося за сприятливих умов для процентного арбітражу (високі темпи інфляції та відсоткових ставок, фіксований валютний курс).

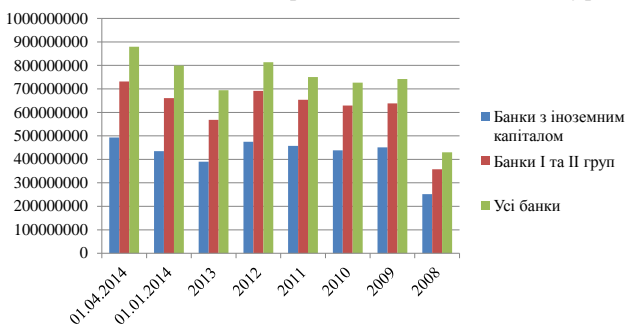

Рис. 2.6. Динаміка обсягів кредитного портфеля банків за період 2008-2014 рр, тис. грн

Основні конкурентні переваги групи банків з іноземним капіталом над іншими вітчизняними

банками полягають у високому рівні зовнішньої підтримки, а саме можливості швидкого доступу до дешевих ресурсів материнських груп. Утім, максимізація чистого процентного доходу іноземних банків здійснювалася за рахунок посилення географічних, строкових і валютних дисбалансів між активами та пасивами, оскільки обсяги й структура кредитних портфелів не відповідали особливостям депозитних. Низька вартість кредитів порівняно з темпами інфляції приваблювала клієнтів.

Таким чином, такі результати діяльності іноземних банків у кредитній сфері є об'єктивними й цілком нормальними з точки зору концепції ринкового фундаменталізму, в центрі якого лежить максимізація вартості банку. Втім, це суперечить державницькому підходу, що вимагає комплексу регулятивних важелів, які б коригували посилені іноземними банками ринкові диспропорції.

Висновки. Активне проникнення іноземного капіталу у вітчизняний банківський сектор несе в собі як позитивні наслідки, так і певні ризики, які можуть не лише призвести до зміни його структури, а й спричинити неконтрольовані наслідки для економічної системи держави.

Маючи більший ресурсний потенціал, залучаючи дешевші грошові кошти в материнських установах, іноземні банки займають найбільш доходні та привабливі з точки зору зростання ніші і, дотримуючись стратегії «зняття вершків», витісняють менш конкурентоспроможних конкурентів – вітчизняні банки. Останні змушені обслуговувати роздрібний ринок, концентруючи увагу на високо ризикованих клієнтах, через що погіршується якість їхнього кредитного портфелю (зростає частка проблемних кредитів).

Через низький інвестиційний рейтинг України малоімовірно є поява високо надійних банків, а прихід банків-спекулянтів, забезпечених лише короткостроковим капіталом, не бажаний.

Також існує небезпека в повноцінній реалізації грошово-кредитної політики Нацбанком, оскільки недотримання нормативів філіями банків-нерезидентів призведе до втрати контролю над інфляційними процесами та неможливістю регулювати пропозицію грошей, яка виступає одним з основних інструментів монетарної політики.

Список літератури:

1. «Про акціонерні товариства»: Закон України від 17.09.2008 № 514-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
2. «Про банки і банківську діяльність»: Закон України від 07.12.2000 р., № 2121-111 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
3. «Про режим іноземного інвестування» Закон України від 19.03.1996 № 93/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
4. Гірняк В.В. Оцінка ефективності використання іноземного капіталу у вітчизняних банківських установах за методикою динамічного нормативу / В.В. Гірняк // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. – 2013. – Т. 18. – Вип. 1. – С. 58-68.
5. Деревачка М.Р., Пайтра Н.Г. Іноземний капітал в банківській системі України: сучасна проблематика та механізми регулювання / М.Р. Деревачка, Н.Г. Пайтра // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.12. – С. 245-251.
6. Карчева Г. Основні проблеми розвитку банківської системи України в посткризовий період та шляхи їх вирішення / Г. Карчева // Вісник НБУ. – 2010. – № 8 – С. 26-31.
7. Корнилюк Р., Івасів І. Вплив іноземних банків на банківську систему України // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 10. – С. 84-91.
8. Костогриз В.Г., Беззубенко Ю.В. Іноземний капітал в банківській системі України: сучасна проблематика // Фінансовий простір. – 2012. – № 2(6). – С. 85-92.
9. Крилова В.В. Перспективи консолідації банківського сектору України / Крилова В.В., Крилова А.А. // Вісник Української академії банківської справи. – 2008. – № 1(24). – С. 76-80.
10. Макуха С.М. Інноваційність іноземних інвестицій – чинник модернізації перехідної економіки / С.М. Макуха // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого – № 2(5). – 2011. – С. 30-40.
11. Нетудихата К.Л. Вплив іноземного капіталу на функціонування банківської системи України // Економічні науки. Наукові праці. Том 109. Випуск 96. – 2009. – С. 21-25.

12. Носань Н.С. Джерела інвестиційного капіталу в Україні / Н.С. Носань // Часопис економічних реформ. – 2013. – № 3(11). – С. 11-16.
13. Осадчий Е.С. Банки с иностранным капиталом на рынке Украины / Е.С. Осадчий // Вестник КЕФ КНЕУ им. В. Гетьмана. – 2011. – № 2. – С. 160-174.
14. Островська О.М. Банковское дело: Толковый словарь. – 2-е изд. – М.: Гелиос АРВ, 2001. – 400 с.
15. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>
16. Смовженко Т.С. Управління процесом зростання участі іноземних інвесторів у роботі банківської системи України / Смовженко Т., Другов О. // Вісник НБУ. – 2008. – № 1. – С. 16–19.
17. Смовженко Т.С. Новий етап розвитку банківської системи України: зростання участі іноземних інвесторів: Монографія / ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К.: УБС НБУ, 2008. – 231 с.
18. Стельмах В.С. Інциклопедія банківської справи України. / Редкол.: В. С. Стельмах та ін. – К.: Молодь. Ін Юре, 2001. – 680 с.

Лесная Р.П., Новикова А.С.

Харьковский институт банковского дела

Университета банковского дела Национального банка Украины

ВЛИЯНИЕ ИНОСТРАННОГО КАПИТАЛА НА ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

Аннотация

В статье проанализировано влияние иностранного капитала на банковский сектор Украины. Рассматривается сущность иностранного капитала в банковской сфере. Определено положительное и негативное влияние филиалов иностранных банков в Украине. Детально исследовано географическую принадлежность банков с иностранным капиталом и их влияние на основные показатели деятельности банковского сектора. Предоставлены практические рекомендации относительно современного развития банковской системы Украины под влиянием иностранного капитала.

Ключевые слова: банк, банк с иностранным капиталом, банковская система, иностранный капитал, конкурентоспособность.

Lisna R.P., Novikova A.S.

Kharkiv Institute of Banking

University of Banking of the National Bank of Ukraine

THE IMPACT OF THE FOREIGN CAPITAL ON THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE

Summary

The article analyzes the impact of the foreign capital on the banking system of Ukraine. The theoretical meaning of the foreign capital in banking is considered. Some positive results and negative consequences of the presence of branches of foreign banks in Ukraine are determined. The geographic affiliation of banks with foreign capital and their impact on the key performance indicators of the banking system of Ukraine are studied in detail. Practical recommendations on the current development of the banking system of Ukraine under the influence of foreign capital are provided.

Keywords: bank, bank with foreign capital, banking system, foreign capital, competitiveness.